

Odlišné stanovisko sudcu Lajosa Mészárosa
k rozhodnutiu II. senátu Ústavného súdu Slovenskej republiky
vo veci sp. zn. II. ÚS 847/2016

1. Toľko bolo konferencií o aplikácii práva Európskej únie (ďalej len „EÚ“) vnútroštátnymi orgánmi, toľko monografií, článkov, notoricky opakovaných judikátov a mnoho ich ešte bude, a napriek tomu pociťujem toľko váhania a hľadania správneho riešenia nanajvýš zásadného problému.

2. Možno na základe zákona č. 381/2001 Z. z. o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o povinnom zmluvnom poistení“) zaviazat' priamo *poisťovateľa* na úhradu *nemajetkovej ujmy v peniazoch*, ak zákon o povinnom zmluvnom poistení explicitne hovorí iba o *škode*, a nie o *nemajetkovej ujme*, ale z rozsudku Súdneho dvora EÚ (ďalej len „Súdny dvor“) vyplýva, že relevantné články smernice sa majú vykladať v tom zmysle, že povinné poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla má pokrývať aj náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode, *ak jej náhradu* na základe zodpovednosti poisteného za škodu *upravuje vnútroštátne právo* uplatniteľné (*zákonný základ*, pozn.) v spore vo veci samej?

3. Z doterajších mojich rozhodnutí a odlišných stanovísk, v ktorých sa „skrývam“, môže vyplynúť, že nezastávam tú právnu filozofiu, ktorá za obsah právneho poriadku považuje iba písané právne predpisy, avšak som presvedčený, že právo je aj to, že všetko musí mať svoj *zákonný základ*. Domnievam sa, že napadnuté rozhodnutia okresného súdu a krajského súdu mali mať odlišný *zákonný základ* a že aj samotné uznesenie ústavného súdu nevyužilo svoj *zákonný základ*. Z týchto dôvodov s rešpektom k dialógu v senáte podávam k rozhodnutiu odlišné stanovisko.

4. Požiadavka zákonného základu je pre mňa o to naliehavejšia, že už v súčasnosti nemožno hovoriť striktne o našom tranzitívnom právnom poriadku, kde by mali byť

zásadné koncepčné nedostatky kompenzované suprazákonnými metódami. Právny poriadok je pri všetkých jeho nedokonalostiach už dostatočne detailný, a preto je namieste hľadať odpovede (*quid iuris*) v zákonoch, text zákona poznať a takto ho korektne vykladať ústavnoprávne a dogmaticky.

5. Vertikalita a horizontalita sú základom tak pre právo ústavné, ako aj pre právo európske. A dokopy ani nehovoriac. Moc nemôže vo vzťahu (horizontalita) medzi jednotlivcami „privilegovať“ jednu stranu, pretože tým automaticky poškodzuje stranu druhú. Z tohto pohľadu môže mať jednotlivec proti štátu (vertikálne) práva zo smerníc EÚ bez vnútroštátneho základu, ale nie povinnosti. Jednotlivec nemá trpieť za ne-implementáciu. Presnejšie povedané, aj bez ohľadu na právo EÚ vzťahy medzi jednotlivcami, ich vzájomné práva a povinnosti musia byť stanovené silným prameňom práva, jasným pravidlom. Na druhej strane napriek požiadavke na jasnú normativitu vo vzťahoch medzi jednotlivcami sú pre súkromné právo typické otvorenejšie klauzule. Ak do tohto súkromnoprávneho rámca vnesieme právo EÚ, tak z toho vystupuje požiadavka na solídny právny podklad, ale nie nevyhnutne dokonalý. Túto situáciu treba navyše čítať tak, že adresátom smerníc je bezpochyby *zákonodarca*, a preto sa musí nájsť norma prijatá zákonodarcom, ktorá reálne alebo aspoň mysliteľne smernicu implementovala.

6. Z týchto dôvodov (body 2, 4 a 5) bola moja štartovacia pozícia tá, že máme *právo písané*, a preto škoda nie je nemajetková ujma a smernica sa nemá horizontálne aplikovať *contra legem* (von Colson). A stále je moja štartovacia pozícia tá, že ideálnym riešením problému by bolo legislatívne rozšíriť § 4 ods. 2 zákona o povinnom zmluvnom poistení o náhradu nemajetkovej ujmy.

7. Pojem škody a nemajetkovej ujmy naozaj nie je totožný (§ 1328 a nasl. o.z.o. a obdobné právo obyčajové na Slovensku), a v tom má aj najvyšší súd vo svojom meritórnom rozhodnutí sp. zn. 3 Cdo 301/2012 z 31. marca 2016 pravdu. V období pred vstupom do EÚ by nebolo pochyb, že poisťovňa by pri danom texte nemohla byť zaviazaná na náhradu nemajetkovej ujmy. Štrukturálna, priam „kompetenz-kompetenz“ judikatúra (rozhodnutie ESD Pfeifer; „BOBEK, M., BŘÍZA, P., KOMÁREK, J. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 160 a nasl.) požaduje, aby sa vnútroštátne

právo aj v horizontálnych vzťahoch vykladalo v súlade so smernicou, a to až za hranicu textu zákona, ľahko smerom k dotváraniu práva, až po červenú čiaru *contra legem*, a ustálených národných výkladových metód.

8. Prijateľnosť a uchopiteľnosť výkladu závisí predovšetkým na jeho kvalite. Extenzívny výklad § 11 a § 13 Občianskeho zákonníka o priamom nároku poškodeného, ktoré v predmetnej veci ako *zákonný základ* použili okresný súd a krajský súd, neobstojí a možno ho považovať za výklad už za červenou čiarou *contra legem* najmä preto, že má úplne iný účel. Spoliehať sa na právo v takejto situácii je priam nemožné. A nepochopiteľné, pretože zákonodarca otázku, na koho sa poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla vzťahuje, upravil ako *lex specialis* (§ 1 zákona o povinnom zmluvnom poistení) a súčasne vymedzil aj rozsah poistného krytia (§ 4 zákona o povinnom zmluvnom poistení), napriek tomu v rozpore so základnými princípmi aplikácie právnych noriem všeobecné súdy v napadnutých rozhodnutiach svoj otázný výklad založili v zásade na ustanoveniach *všeobecného* právneho predpisu (Občianskeho zákonníka).

9. Všeobecné súdy svoju argumentáciu týkajúcu sa pasívnej legitimácie sťažovateľky založili aj na právnych záveroch Súdneho dvora vyslovených vo veciach C-22/12 a C-277/12 (ďalej aj „stanovisko Súdneho dvora“). Súdny dvor rozsudkom vo veci Katarína Haasová proti Rastislavovi Petrikovi, Blanke Holingovej (rozsudok C-22/12 z 24. 10. 2013, ECLI:EU:C:2013:692) a vo veci Vitālijs Drozdovs proti Baltikums AAS (rozsudok C-277/12 z 24. 10. 2013, ECLI:EU:C:2013:685) rozhodol, že: „Článok 3 ods. 1 smernice Rady 72/166/EHS z 24. apríla 1972 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú motorovými vozidlami a kontroly plnenia povinnosti poistenia tejto zodpovednosti, článok 1 ods. 1 a 2 druhej smernice Rady 84/5/EHS z 30. decembra 1983 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel, zmenenej a doplnenej smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2005/14/ES z 11. mája 2005, a článok 1 prvý odsek tretej smernice Rady 90/232/EHS zo 14. mája 1990 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel sa majú vykladať v tom zmysle, že

povinné poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla má pokrývať aj náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode, ak jej náhradu na základe zodpovednosti poisteného za škodu upravuje vnútroštátne právo uplatniteľné v spore vo veci samej.“

10. Zákonom o povinnom zmluvnom poistení [vrátane § 4 ods. 2 písm. a)] sa do právneho poriadku Slovenskej republiky implementovali (predovšetkým) smernica Rady 72/166/EHS z 24. apríla 1972 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú motorovými vozidlami a kontroly plnenia povinnosti poistenia tejto zodpovednosti (ďalej len „prvá smernica“), smernica Rady 84/5/EHS z 30. decembra 1983 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel (ďalej len „druhá smernica“), smernica Rady 90/232/EHS zo 14. mája 1990 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel (ďalej len „tretia smernica“), smernica 2000/26/ES Európskeho parlamentu a Rady zo 16. mája 2000 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel a o zmene a doplnení smerníc Rady č. 73/239/EHS a 88/357/EHS (štvrtá smernica o poistení motorových vozidiel), ako aj smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/14/ES z 11. mája 2005, ktorou sa menia a dopĺňajú smernice Rady 72/166/EHS, 84/5/EHS, 88/357/EHS a 90/232/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/26/ES o poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel.

11. Väčšinové rozhodnutie zdôraznilo, že Súdny dvor síce vo veci Haasová nepodal výklad vnútroštátneho práva, akcentoval však, že ustanovenia Občianskeho zákonníka (§ 11 a § 13) umožňujú blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravných nehodách priznať náhradu nemajetkovej ujmy, ktorá má byť krytá z povinného poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla. Inými slovami, ústavný súd sa stotožnil s takým výkladom, keď pod pojmom „škoda na zdraví“ upraveným v zákone o povinnom zmluvnom poistení [v § 4 ods. 2 písm. a)] sa rozumie aj „nemajetková ujma“ v zmysle § 11 až § 13 Občianskeho zákonníka, pričom prípustnosť takejto interpretácie ospravedlnil

(rovnako aj všeobecné súdy) poukazom na právne závery Súdneho dvora vyslovených vo veciach C-22/12 a C-277/12.

12. Moje ďalšie pochybnosti týkajúce sa opísaných záverov väčšinového uznesenia, ktoré vzhľadom na závažnosť veci snád mohli byť prijaté aj vo forme nálezu, sú nasledovné:

12.1 (i) Podľa môjho názoru Súdny dvor vo svojom právnom stanovisku explicitne neartikuloval, že na vec zodpovednosti poisteného za škodu (na zdraví) podľa zákona o povinnom zmluvnom poistení je potrebné nahliadať aj dikciou ustanovení Občianskeho zákonníka, čo sa týka nemajetkovej ujmy pri ochrane osobnosti podľa § 11 až § 13. Takýto výklad je dielom aplikácie predmetných právnych predpisov a interpretácie stanoviska Súdneho dvora až vnútroštátnymi súdmi Slovenskej republiky.

13.2 (ii) Rád by som upozornil na text a gramatický výklad zákona o povinnom zmluvnom poistení, ale aj prvej až tretej smernice – zákon o povinnom zmluvnom poistení a prvá až tretia smernica upravujú pojem „škoda“, naproti tomu Občiansky zákonník upravuje v § 11 až § 13 (na ktoré sa odvolávajú všeobecné súdy i väčšinové uznesenie) pojem „nemajetková ujma“. Ak by sme mali na účely zodpovednosti za škodu na zdraví v zmysle zákona o povinnom zmluvnom poistení vykladať tento pojem „škoda“ aj v duchu „nemajetkovej ujmy“ podľa § 11 až § 13 Občianskeho zákonníka, mal by byť takýto záver vyčerpávajúco (a inak, na inom základe) zargumentovaný zo strany orgánov aplikujúcich tieto ustanovenia (t. j. v prvom rade súdov), a to primárne z toho dôvodu, aby sa nenabúraval aplikačná prax k výkladu pojmu „nemajetková ujma“ v zmysle súkromnoprávných predpisov (Občianskeho zákonníka, keďže ten obsahuje pojem „škoda“ na inom mieste, konkrétne v § 415 a nasl.).

13.3 (iii) Dovolím si upozorniť aj na skutočnosť, že zákon o povinnom zmluvnom poistení je takpovediac hybrid – ide o právny predpis súkromnoprávnej povahy, avšak obsahujúci veľa verejnoprávných prvkov, navyše ide o transpozíciu právnych aktov EÚ. Otázkou (pre aplikačnú prax) teda podľa môjho názoru je, nakoľko je prípustné vykladať (hoc možno neurčité) pojmy zákona o povinnom zmluvnom poistení prizmou pojmov

nachádzajúcich sa v čisto súkromnoprávnom predpise. Na túto otázku podľa môjho videnia všeobecné súdy nepodali dostačujúcu odpoveď.

13.4 (iv) Moja najdôležitejšia poznámka smeruje k právnej istote – celá pasívna legitimácia poistiteľa (poisťovní) v súdnych konaniach, a teda aj ich povinnosť nahradiť poškodenému pri uplatnených preukázaných nárokoch na náhradu „škody na zdraví“ v zmysle zákona o povinnom zmluvnom poistení aj „nemajetkovú ujmu“, sú založené aj na výklade stanoviska Súdneho dvora, ktoré nie je podľa mojej mienky jednoznačné [pozri bod (i)], tzn. nejde tu o aplikáciu jasnej, nevágnej a exaktnej právnej normy (pojmu), o akú by proti takémuto zásahu do povinností poisťovní malo (na účel zachovania právnej istoty) podľa môjho názoru ísť. Preto by sa podľa môjho presvedčenia stanovisko Súdneho dvora malo vnímať aj ako *príkaz zákonodarcovi*, aby spresnil ustanovenia zákona o povinnom zmluvnom poistení v časti zodpovednosti za „škodu na zdraví“ aj o pojem „nemajetková ujma“.

14. Napokon so snahou o zvýraznenie môjho naliehania o nastolenie právnej istoty v predmetných právnych vzťahoch sa vraciam k Rimanom, ktorí už vedeli aj to, že základom mieru v spoločenstvách sú jasné pravidlá:

*„Romulus podľa zaužívaných zvyklostí vybavil záležitosti Bohov,
masy povolal do zhromaždenia, a pretože tieto sa dali stmeliť a
spravovať jedine zákonmi, vytvoril im pravidlá.“*

*(Livius Ab urbe condita libri I. 8.1. In: J. Zlinszky, Ius publikum, Osiris-Századvég,
Budapest, 1994, s. 15)*

15. V záujme právnej istoty rádovo tisícky pozostalých po obetiach dopravných nehôd, v záujme poisťovní, ako aj súdov aplikujúcich právo treba prijať jasné zákonné normy na účely vytvorenia *právnej istoty*, na účely riešenia tohto nanajvýš zásadného problému.

V Košiciach 10. novembra 2016